UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Metaphor in Herodotus' Histories
A. van den Eersten

Samenvatting

In deze dissertatie staat het opzettelijk gebruik van metaforen in Herodotus' *Historiën* centraal. Het centrale betoog is dat Herodotus metaforen gebruikt om structuur aan te brengen in zijn werk, om zijn hoofdpersonen te karakteriseren, om impliciet zijn oordeel te geven over de beschreven gebeurtenissen en om zijn publiek directer te betrekken bij wat hij beschrijft. Daarnaast bekijkt deze studie of en hoe Herodotus is beïnvloed door de literaire traditie, die grotendeels uit poëzie bestond. Bij het componeren van de *Historiën* combineert Herodotus elementen uit de poëtische narratieve traditie – met Homerus' *Ilias* en *Odyssee* als zijn primaire voorbeelden van lange, aaneengeschakelde narratieven – en uit het steeds meer gebruikte proza, dat met name gebruikt werd om de wereld en het opkomende onderzoek daarnaar te beschrijven. Een onderzoek naar Herodotus' gebruik van metaforen biedt een dankbaar uitgangspunt om het werk van de geschiedschrijver te positioneren tussen het traditionele poëtische vertellen van verhalen en het wetenschappelijk proza uit zijn tijd.

De introductie biedt een korte reis door het moderne onderzoek naar metaforen. Classici met interesse in metaforen hebben de neiging zich te concentreren op poëtische teksten. Herodotus' proza is, als gevolg hiervan, niet vaak bestudeerd met oog op de gebruikte metaforen. In onderzoek naar antiek proza wordt in zeer beknopte vorm aandacht besteed aan de metaforiek in de *Historiën*, over het algemeen met de conclusie dat metaforen (en vergelijkingen) zeldzaam zijn en vaak afgeleid van Homerische voorbeelden. Het voorkomen van een metafoor in Herodotus' proza wordt soms zelfs aangevoerd als bewijs dat de betreffende metafoor dood is. Het veelgebruikte onderscheid tussen dode en levende metaforen, dat vaak uitgelegd wordt als het verschil tussen metaforen in dagelijks taalgebruik en metaforen in poëzie, is echter problematisch. Vooral bij de bestudering van een dode taal als het Grieks is het moeilijk te bepalen in welke van deze twee categorieën een bepaalde metafoor zou moeten vallen. De taal in sommige prozateksten, zoals Herodotus' *Historiën*, wordt (bij gebrek aan beter) beschouwd als de standaardtaal waartegen de poëtische taal afgezet kan worden. Dit is geen geschikt uitgangspunt voor de studie van metaforen in het Grieks, doordat de taal in de meeste prozateksten die we over hebben literair is, en dus geen directe afspiegeling van standaard of dagelijks gesproken Grieks. Het heeft bovendien de ongewenste bijwerking dat het de studie van metaforen in Grieks proza belemmert.

Bovendien heeft de publicatie van *Metaphors we live by*, waarin George Lakoff en Mark Johnson hun Conceptual Metaphor Theory uiteenzetten, ervoor gezorgd dat het onhoudbaar is

geworden om metaforen te beschouwen als een louter poëtisch stijlmiddel. Lakoff en Johnson hebben overtuigend aangetoond dat metaforen alomtegenwoordig zijn in het dagelijks taalgebruik. De metaforen die we gebruiken zijn bovendien in te delen in conceptuele *frames* zoals HET LEVEN IS EEN REIS en DISCUSSIE IS OORLOG. Deze frames bepalen niet alleen hoe we over bepaalde concepten praten, maar ook hoe we erover denken en hoe we ze ervaren. En, niet onbelangrijk, deze frames zijn grotendeels universeel. Kortom, metaforen spelen een belangrijke rol in ieders manier van denken, spreken en schrijven; ze zijn dus geenszins voorbehouden aan dichters. Conceptual Metaphor Theory maakt een onderscheid tussen *conventionele* en *nieuwe* metaforen. Conventionele metaforen zijn de metaforen die in conceptuele frames passen; nieuwe metaforen leggen een nieuw verband tussen twee domeinen die niet conventioneel verbonden zijn.

Hoewel Lakoff en Johnson enige ruimte bieden voor het creatieve gebruik van metaforen (bijvoorbeeld in het vormen van nieuwe metaforen, maar ook in het creatief verder bouwen op of verbinden van conventionele metaforen), concentreren ze zich voornamelijk op het universele karakter van metaforen. Literatuurwetenschappers zijn daarentegen ook geïnteresseerd in de unieke manieren waarop auteurs metaforen gebruiken. Bepaald metafoorgebruik kan bijvoorbeeld een tijdbeeld geven of de persoonlijke interesses van auteurs reflecteren. Het kan daarnaast de lezer informeren over het wereldbeeld van de personages, dat verschillend kan zijn voor verschillende personages binnen een verhaal. Op deze manier kunnen metaforen auteurs een stijlmiddel bieden om hun personages te karakteriseren.

Metaforen zijn dus alomtegenwoordig en universeel, maar kunnen ook ingezet worden om een bepaalde boodschap over te brengen. De Deliberate Metaphor Theory van Gerard Steen, die zich richt op het opzettelijk gebruik van metaforen, biedt goede handvatten om een onderscheid aan te brengen tussen het merendeel van de metaforen – namelijk de dagelijks gebruikte metaforen, die onderdeel zijn van de taal en waarmee we communicatief niets méér bedoelen dan met een letterlijke uitspraak – en de metaforen waarmee een taalgebruiker een speciale boodschap wil overbrengen. Steen stelt dat metaforen werken in drie verschillende dimensies: in taal, denken en communicatie. Zijn Deliberate Metaphor Theory heeft betrekking op deze laatste communicatieve dimensie en maakt onderscheid tussen opzettelijke (*deliberate*) en niet-opzettelijke (*non-deliberate*) metaforen: opzettelijke metaforen worden gedefinieerd als metaforen waarmee een auteur (of andere taalgebruiker) het perspectief van de geadresseerde op het doeldomein (het vergelekene) wil veranderen. Of een metafoor opzettelijk of onopzettelijk genoemd kan worden, heeft te maken met hoe deze is gebruikt in de context, niet met een inherente eigenschap van het gebruikte woord. Daarom is dit onderscheid goed

bruikbaar in het bestuderen van oud-Grieks. Meestal beschikken we namelijk wel over de context van een woord, ook als we niet exact weten hoe dat woord gebruikelijk werd ingezet in alledaagse communicatie. In deze studie heb ik er daarom voor gekozen Steens theorie te gebruiken om nieuw licht te werpen op de metaforen in Herodotus' werk. Hierbij maak ik gebruik van een top-downaanpak: om opzettelijke metaforen te identificeren maak ik gebruik van de signalen van opzettelijk taalgebruik zoals geformuleerd door Gudrun Reijnierse – onbekendheid, signalering, uitbreiding en herhaling. Daarnaast besteed ik aandacht aan directe metaforen, een categorie metaforen die volgens Steen per definitie opzettelijk gebruikt wordt.

De focus van de Deliberate Metaphor Theory op de communicatieve functie van metaforen maakt dat deze theorie goed aansluit bij *reader response*-theorieën zoals die van Wolfgang Iser en Hans Robert Jauss. Literatuur kenmerkt zich volgens Iser door de communicatie tussen tekst en lezer. Deze communicatie ontstaat in de zogenaamde gaten die vallen in een tekst, die de lezer dient te overbruggen. Opzettelijke metaforen creëren dit soort gaten en dragen zo bij aan de communicatie die kan ontstaan tussen een tekst en de lezer. Wanneer auteurs opzettelijk een metafoor gebruiken, nodigen zij hun lezer uit om het gat te overbruggen tussen het brondomein en het doeldomein; een auteur nodigt de lezer zo uit om actief een ander perspectief aan te nemen ten opzichte van het doeldomein. Op deze manier bevorderen opzettelijke metaforen de betrokkenheid van het lezerspubliek. Emily Baragwanath heeft al overtuigend aangetoond dat Herodotus verschillende (narratieve) technieken aangreep om zijn publiek actief bij zijn verhaal te betrekken. Mijn studie laat zien dat hij ook opzettelijke metaforen inzette met dit doel. Herodotus verwacht van zijn publiek dat ze hun eigen mening vormen en reikt hun het materiaal aan om dit te kunnen doen; hij biedt de geschiedenis aan in de vorm van (al dan niet voorgesneden) ingrediënten, niet als een kant-en-klare maaltijd.

Jauss' concept *Erwartungshorizont* biedt een aanknopingspunt om een duidelijker beeld te krijgen van wat Herodotus en/of zijn publiek voor ideeën gehad zullen hebben wanneer zij in aanraking kwamen met een bepaalde metafoor. Het is van belang om ons een beeld te vormen van de verwachtingen die op de achtergrond meespeelden bij de interpretatie van bepaalde metaforen: deze verwachtingen werden veelal gevormd door de manier waarop dichters deze metaforen al gebruikt hadden voordat Herodotus deze in zijn *Historiën* opnam. Vaak hadden metaforen al bepaalde connotaties die de manier waarop ze begrepen werden beïnvloedden, en daarmee ook de manier waarop een metafoor in de *Historiën* kon functioneren, zodat de metafoor op een toegankelijke wijze gebruikt kon worden. Een beter begrip van deze connotaties leidt tot een beter begrip van wat Herodotus wilde overbrengen met bepaalde metaforen en wat zijn publiek daarvan meegekregen zou kunnen hebben.

Deze studie bespreekt Herodotus' gebruik van opzettelijke metaforen in vier casestudy's: de oorlog-als-sportmetafoor (H. 1), de brug-als-jukmetafoor (H. 2), het beeld van de leeuw (H. 3), en de staat-als-lichaammetafoor (H. 4).

Het eerste hoofdstuk, 'War as a Spectator Sport', draait om het gebruik van aan sport gerelateerde woorden in de context van oorlog. Een overzicht van de betekenisontwikkeling van het woord ἀγών, het verwante werkwoord ἀγωνίζομαι en de semantisch verwante woorden ἄεθλον en ἀεθλέω toont hoe sterk deze woorden verbonden zijn met sport, hoewel ze in de *Historiën* meermaals voorkomen in oorlogscontexten. Ook in poëzie wordt er vaak gespeeld met de sterke relatie tussen deze twee domeinen, sport en oorlog. Het sprekendste voorbeeld hiervan is de Homerische vergelijking waarin Achilles en Hector om de muren van Troje rennen gelijk twee renpaarden. In de *Historiën* zijn er verschillende passages waar in een oorlogscontext 'sport'-woorden opduiken. Wordt het publiek uitgenodigd, of zelfs geacht aan sport te denken bij het gebruik van deze woorden in de context van oorlog; met andere woorden, kunnen we deze woorden opzettelijke metaforen noemen? Ik betoog dat dit in de meeste passages het geval is.

Deze metaforen komen het meest voor in Herodotus' verslag van Xerxes' expeditie naar Griekenland. Bij zowel de slag bij Thermopylae als de slag bij Salamis neemt Xerxes plaats op een berg met goed uitzicht over het slagveld. Om dit te beschrijven gebruikt Herodotus in beide gevallen de woorden θεάομαι voor Xerxes' manier van kijken en ἀγωνίζομαι voor de strijd die plaatsvindt (in het geval van Thermopylae gecombineerd met ἀεθλέω). Op deze manier stimuleert Herodotus zijn lezers om de positie van Xerxes te vergelijken met die van een toeschouwer van een atletisch spektakel. In zijn verslag van de slag bij Salamis maakt deze karakterisering van de Perzische koning deel uit van Herodotus' uiteenzetting van de mogelijke manieren waarop een slag beoordeeld en beschreven kan worden. Naast de twee scènes waarin we Xerxes als toeschouwer van de oorlog te zien krijgen, laat Herodotus Artemisia op deze karakterisering inspelen door een vergelijkbare sportmetafoor te gebruiken bij het overtuigen van de koning om na de slag bij Salamis terug te keren naar Perzië. Deze karakterisering van Xerxes als een toeschouwer van de oorlog versterkt de semi-goddelijke, afstandelijke positie van de koning die Herodotus ook op andere manieren accentueert.

De karakterisering past bovendien in een bredere tegenstelling die Herodotus opzet tussen Xerxes en de Grieken en de manieren waarop zij de oorlog beschouwen. Deze tegenstelling wordt benadrukt in scènes waarin olijfkransen een rol spelen. Wanneer Xerxes op het punt staat naar Griekenland op te trekken droomt hij dat hij gekroond wordt met een

olijfkrans; na de slag bij Thermopylae verneemt hij van Griekse deserteurs dat de Grieken op dat moment de Olympische Spelen vieren waar zij als prijs olijfkransen uitloven; na de slag bij Salamis horen we hoe de Grieken hun beste strijders met olijfkransen bekronen. De olijfkrans representeert de Griekse mentaliteit in de strijd: het is de symbolische beloning voor zowel het sporten als het strijden, (beide) gedreven door ἀρετή. Xerxes begrijpt niet dat de olijfkrans in zijn droom een inherent Grieks symbool is voor atletische prestaties; ook begrijpt hij niet dat een volk dat zich in sportwedstrijden uitslooft voor olijfkransen in plaats van geldprijzen een geduchte tegenstander kan zijn in een oorlog. Hiermee laat Herodotus zien dat de Perzische koning moeite heeft te bevatten dat de intrinsieke motivatie van het Griekse leger sterker is dan de extrinsieke motivatie die hij zijn leger biedt. De Grieken vechten hun oorlogen uit zoals zij zich inzetten in sportwedstrijden, gedreven door ἀρετή en in dit geval ook om hun vrijheid te verdedigen; Xerxes daarentegen ziet de oorlog als een sportwedstrijd omdat hij zich concentreert op het spektakel dat de oorlog biedt.

In het tweede hoofdstuk, 'To Yoke a Bridge', betoog ik dat Herodotus' gebruik van het woord ζευγνύω ('jukken') voor het bouwen van bruggen een opzettelijke metafoor is. Dichters gebruiken dit werkwoord en verwante woorden vaak overdrachtelijk, soms met positieve connotaties, maar vaak om uitdrukking te geven aan een staat van onderdrukking. Mensen kunnen 'gejukt' worden door de goden, of door hun medemens. In het laatste geval geeft de metafoor vaak impliciet uiting aan de onrechtvaardigheid van deze mens-tot-mens-onderdrukking. In Aeschylus' *Perzen* speelt de metafoor van het juk een centrale rol. Aeschylus gebruikt het juk om de Perzische brug over de Hellespont te beschrijven, maar de metafoor loopt ook als een rode draad door het stuk om toe te werken naar het falen van Xerxes' expeditie. In de tragedie laat de metafoor zien dat Xerxes met zijn brug over de Hellespont een brug te ver ging. De brug, zoals Darius aan het eind van het stuk verwoordt, was een poging de goden te onderdrukken, een daad van *hybris* en menselijke dwaasheid die niet ongestraft kon blijven. In de *Historiën* vinden we ζευγνύω en τὸ ζυγόν ook om Perzische bruggen te beschrijven. Dat Herodotus de metafoor meerdere keren laat terugkomen (herhaling) en het beeld ook uitbreidt – door bijvoorbeeld het overbrugde ook te voorzien van een 'nek' (αὐχή) – suggereert dat hij deze opzettelijk inzette. Daar komt bij dat het juk in de *Perzen* ook al een centrale rol speelde, en dat Herodotus hier in enkele passages naar lijkt te verwijzen.

Herodotus beschrijft de brug die Darius voor zijn Scythische expeditie over de Bosporus laat slaan meerdere malen als juk. In een digressie over de zee-engte besteedt de historiograaf veel aandacht aan de geografie van de omgeving en de bijzondere vorm van de Bosporus en de

Pontus. Door hier de Bosporus een 'nek' (αὐχή) te noemen laat hij zien dat deze zee-engte uitzonderlijk geschikt moet zijn geweest om een 'juk' te dragen. Tegen het einde van zijn verslag van de Scythische expeditie wordt de brug een symbool voor slavernij: de slavernij die Darius trachtte de Scythen op te leggen en de slavernij die de Ioniërs ogenschijnlijk geaccepteerd hebben – ze bewaken immers Darius' brug over de rivier de Ister (ook meermaals een juk genoemd) en werken zelfs de Scythen tegen door deze brug deels af te breken om hem vervolgens voor Darius' terugtocht weer op te bouwen.

Het belang van Xerxes' brug over de Hellespont wordt direct duidelijk in zijn eerste speech in de *Historiën*. Hij kondigt aan dat hij van plan is de Hellespont te 'jukken' om vervolgens zowel schuldige als onschuldige Grieken het 'juk der slavernij' (δούλιον ζυγόν) te laten dragen. De metaforen die hij hier gebruikt, brengen zijn plannen in verband met die van zijn vader, die eerder zijn expeditie naar Scythië in opvallend gelijke bewoordingen had aangekondigd. Het slavenjuk dat Xerxes de Grieken wil opleggen herneemt bovendien de tegenstelling tussen slavernij en vrijheid, die al een belangrijke rol speelde in het verslag van Darius' expeditie. Zijn speech versterkt daarbij ook de connectie tussen het slaan van een brug, het idee van het juk en dat van onderdrukkende slavernij; een connectie die voor een publiek dat bekend was met Aeschylus' *Perzen* herkenbaar moet zijn geweest. Het sterke verband dat Xerxes in zijn eerste woorden legt tussen de gejukte brug en het slavenjuk nodigt het publiek ook uit om deze Herodoteïsche Xerxes te vergelijken met zijn Aeschyleïsche 'voorganger', voor wiens karakterisering dit verband cruciaal was.

Het derde hoofdstuk, 'The Birth of a Lion', kijkt naar de metaforen in een aantal van de vele profetische boodschappen die de *Historiën* rijk is. De profetische metaforen in deze boodschappen zijn, in Steens terminologie, directe metaforen: dat wil zeggen dat de woorden in hun directe context niet overdrachtelijk gebruikt zijn, maar wel in de bredere context van de tekst waarin ze voorkomen. Directe metaforen zijn altijd opzettelijk gebruikt. Het hoofdstuk laat zien dat niet alleen de woorden in profetieën opzettelijk overdrachtelijk gebruikt zijn, maar dat Herodotus de metaforen ook bewust inzet om structuur aan te brengen in zijn narratief. Door profetieën met vergelijkbare beelden op strategische plekken in zijn verhaal te plaatsen, creëert hij cohesie en stimuleert hij zijn publiek om verschillende passages met elkaar te verbinden. Ik concentreer me op het terugkerende beeld van de leeuw in drie profetieën: Hipparchus' droom over zijn dood (5.56.1), het orakel dat Cypselus' geboorte voorspelt (6.92β.3), en de droom die Agariste heeft wanneer zij zwanger is van Pericles (6.131.2). Door de droom voorafgaand aan Pericles' geboorte te bestuderen – de enige plek waar Herodotus de Atheense politicus bij name

noemt – heeft men dikwijls getracht een glimp op te vangen van hoe Herodotus zich tot Pericles en zijn politiek in Athene verhield. In dergelijke studies spelen vooroordelen over hoe deze verhouding lag soms een onwenselijke rol. Deze vooroordelen kunnen namelijk invloed hebben op de vraag naar welk vergelijkend materiaal gegrepen wordt: voorbeelden van de leeuw in de Griekse literatuur die een positieve houding kunnen bevestigen zijn er namelijk net zoveel als voorbeelden die het tegenovergestelde ondersteunen. Deze studie benadrukt daarom juist de ambiguïteit van het leeuwenbeeld: leeuwen zijn sterke, dappere dieren, maar ze verslinden ook rauw vlees. Het is juist deze ambiguïteit die auteurs aangrijpen wanneer ze de leeuw in vergelijkingen of als metafoor gebruiken. Homerus gebruikt het beeld bijvoorbeeld om Achilles' heroïsche kant te laten zien, maar ook om toe te werken naar de wredere kant van zijn karakter en zijn meedogenloze woorden en daden jegens Hector en diens lichaam. Ik betoog dat ook Herodotus opzettelijk gebruikmaakt van de ambigue connotaties van het beeld van de leeuw.

Eerst geef ik een overzicht van waar de drie profetieën met leeuwenbeeldspraak zich bevinden in de *Historiën*. We kunnen deze zien als een rode draad die geweven is door zijn narratief over Athenes bevrijding van de tirannen. Hipparchus, de broer van de Atheense tiran Hippias, droomt dat hij aangesproken wordt als leeuw in de nacht voordat hij gedood wordt door de 'tirannendoders' Harmodius en Aristogeiton. Hoewel deze moord niet direct het einde van Hippias' tirannie betekende, kan hij gezien worden als een eerste daad van verzet tegen de heerschappij van de Peisistratiden. Het orakel over Cypselus' geboorte is deel van de redevoering die de Korinthiër Socles houdt om de Spartanen ervan te weerhouden Hippias opnieuw aan de macht te helpen. De dreiging dat Hippias weer tiran zou kunnen worden lijkt pas volledig afgewend wanneer de Atheners de slag bij Marathon winnen. Het verslag van deze strijd beëindigt Herodotus met een lange genealogie van de Alcmeoniden, Pericles' voorouders, met als climax de droom van Pericles' moeder Agariste dat zij een leeuw zal baren.

Vervolgens laat ik zien hoe rond alle drie de leeuwenprofetieën een uitzonderlijke nadruk ligt op ambiguïteit en ondoorgrondelijkheid. Hipparchus' droom bevat meerdere linguïstische dubbelzinnigheden, die Herodotus niet uitlegt maar juist benadrukt in de omringende tekst. Socles' redevoering bevat zowel positieve als negatieve visies op de geboorte van Cypselus en zijn tirannie, deels omdat Socles ook het perspectief van de ouders van de tiran belicht. Twee orakels voorspellen Cypselus' geboorte: de eerste die Socles vertelt, is gericht aan Cypselus' vader en daarom positief; de tweede is een orakel aan de Bacchiaden, de Korinthische heersersfamilie, en noemt de toekomstige tiran een leeuw. Bij het lezen/horen van de eerste regel van dit laatste orakel tegen de achtergrond van het eerste orakel lijkt ook dit

positief te zijn, maar in de tweede regel horen we dat de leeuw een 'eter van rauw vlees' (ὠμηστής) is. De droom van Agariste staat aan het einde van een genealogie van de Alcmeoniden, die zogenaamd een verdediging zou moeten vormen tegen de beschuldiging jegens de familie dat ze zouden hebben geheuld met de Perzen, maar die in werkelijkheid voorbeelden geeft van hoe de familie al lange tijd in contact stond met het Oosten en tirannen. Of Herodotus de leeuwenbeeldspraak in Agaristes droom als positief of negatief zag, blijft onduidelijk, doordat hij direct erna op een ander onderwerp overgaat.

De ambiguïteit rond deze leeuwenbeeldspraken en de positie die de profetieën innemen in het narratief over de bevrijding van Athene zorgen er naar mijn mening voor dat het publiek aangezet wordt om een eigen oordeel te vellen over wat deze bevrijding voor Athene heeft betekend, zowel het Athene uit het vertelde verleden als het Athene ten tijde van Pericles. Herodotus ziet er bewust van af om zijn eigen mening over Pericles te geven. In plaats daarvan verbindt hij hem op subtiele wijze met Hipparchus en Cypselus om zijn publiek aan het denken te zetten over wat deze staatsmannen met elkaar gemeen hebben, en/of waarin ze van elkaar verschillen. Herodotus toont graag meerdere kanten van een verhaal, zo ook in het geval van de Atheense democratie. De leeuwenbeeldspraak past perfect bij deze ambigue houding. De leeuwenprofetieën bieden Herodotus een manier om impliciet duidelijk te maken dat het verhaal van het Pericleïsche Athene ook meerdere kanten heeft, en dat Herodotus in zijn *Historiën* geen partij kiest: het publiek moet zelf nadenken, daarvoor toegerust door de rode draad die Herodotus in het verhaal aanbrengt en door zijn gebruik van metaforen.

In het vierde hoofdstuk, 'The State as Body', staan medische en lichamelijke metaforen centraal. Het hoofdstuk bestaat uit twee delen: het eerste draait om de staat-als-lichaammetafoor in elegische poëzie en om hoe Herodotus vergelijkbare beeldspraak gebruikt in de context van oorlogspolitiek; het tweede deel kijkt naar het Perzische Constitutiedebat en beschrijft hoe Otanes en Darius medische taal gebruiken om de politieke processen die ze behandelen te vergelijken met lichamelijke processen.

De staat-als-lichaammetafoor verschijnt in elegische poëzie (ik bespreek Archilochus fr. 13W, Solon fr. 4W en Theognis 39–52) om te reflecteren op de grenzen van de stad en de gemeenschap: de inwoners maken de stad, maar ze kunnen hem ook van binnenuit ruïneren zoals een vijand dat van buitenaf zou doen. Wanneer de stad als een menselijk lichaam wordt gezien, bovendien een kwetsbaar lichaam dat verwond kan worden, vervagen de grenzen tussen stad en individu en de manieren waarop deze entiteiten elkaar onderling van dienst kunnen zijn, maar elkaar ook ernstige schade kunnen berokkenen.

Herodotus zet deze zelfde beeldspraak in om vergelijkbare vragen te stellen over identiteit en het welzijn van steden. Hij verbindt deze vragen echter directer met de dreiging van legers van buitenaf. Hij gebruikt de beeldspraak bijvoorbeeld om het belang van eenheid te benadrukken wanneer een confrontatie met een vreemde mogendheid dreigt. Hij benadrukt de tijd dat Milete ziek was (νοσήσασα, 5.28) van *stasis* (en de manier waarop de Pariërs dit weten op te lossen) net voor zijn verslag van de rol die deze stad zou spelen in de Ionische opstand. Deze passage kan gelezen worden als een eerste indicatie van het belang dat de historiograaf hecht aan de manier waarop Griekse steden elkaar kunnen helpen om problemen binnen de stad op te lossen, maar laat ook zien hoe Herodotus focust op de vele conflicten onderling – een terugkerend thema in zijn verslag van de Perzische oorlogen.

Herodotus gebruikt bijvoorbeeld medische beeldspraak om zijn publiek te stimuleren het verschil op te merken in de reactie op de oprukkende Perzen van de Eretriërs en de Atheners. De planning van de Eretriërs was 'geenszins gezond' (οὐδὲν ὑγιές, 6.100.1) – ze zijn verdeeld over het beste plan van aanpak en plaatsen daarnaast privégewin boven het algemeen welzijn – en de stad wordt dan ook ingenomen door de Perzen. In Athene is er ook onenigheid, maar daar zorgt Miltiades ervoor dat de knoop wordt doorgehakt, door de polemarch Callimachus ervan te overtuigen voor een aanval bij Marathon te stemmen. Miltiades versterkt zijn betoog door te voorspellen dat wanneer de Atheners geen slag zullen leveren 'iets van rot' (τι … σαθρόν, 6.109.5) op sommigen van hen zal vallen. Waar de Eretriërs falen, slagen de Atheners vanwege de retorische kunsten van Miltiades.

De beeldspraak duikt weer op wanneer de Griekse steden besloten hebben hun krachten te bundelen tegen Xerxes' invasie. Op dit punt is het niet zozeer de interne cohesie van de steden die centraal staat, maar juist de samenwerking tussen de steden. Wanneer de al samenwerkende steden een gezantschap naar Sicilië sturen om Gelons steun te verwerven, proberen ze hem te overtuigen met het dreigement dat zonder zijn steun 'het gezonde deel' (τὸ … ὑγιαῖνον, 7.157.2) van Griekenland maar klein zal zijn en waarschijnlijk niet in staat om Xerxes' leger tegen te houden waardoor het zal doorstomen naar Sicilië. Ik suggereer dat Gelon in zijn reactie op deze boodschap ook reageert op de medische metafoor. Het Griekse leger, zegt hij, heeft velen die leiden, maar weinig mensen die volgen. Met deze uitspraak zou hij kunnen refereren aan het belang van balans in de Griekse medische wetenschap. Hij stuurt vervolgens het gezantschap terug om de boodschap over te brengen dat het Griekse leger zijn lente heeft verloren. De lente werd gezien als het meest gebalanceerde, en daarmee het gezondste, jaargetijde. Misschien dat Gelon met deze metafoor de beeldspraak van het gezantschap oppikt, gebruikmakend van hetzelfde brondomein van de geneeskunst.

Herodotus gebruikt de staat-als-lichaammetafoor ook in een orakel aan de Atheners, dat hij in zijn verhaal opneemt net voor zijn verslag van de slag bij Salamis. In het orakel, dat voorafgaat aan het beroemde 'houten muur'-orakel, beschrijft de Pythia Athene tot in detail als een menselijk lichaam. Door de stad op deze overdrachtelijke manier te voorzien van een lichaam, stelt het orakel belangrijke vragen over wat een stad eigenlijk is: de gebouwen, de omgeving, de tempels of de inwoners? Ik suggereer ook een mogelijke lezing van het orakel waarin de Pythia de Atheners een suggestie doet om aan de voorspelde ondergang te ontsnappen. Het zijn namelijk de inwoners van Athene die het lichaam van de stad vormen, en dit lichaam heeft de mogelijkheid te ontsnappen, zelfs al betekent dit dat de gebouwen en tempels verteerd zullen worden door Perzisch vuur.

In het tweede deel van het hoofdstuk bespreek ik een aantal suggesties die gedaan zijn over medische beeldspraak in en rondom het Perzische Constitutiedebat. Ik betoog dat vooral de metaforen die in het debat zelf gebruikt worden opzettelijke metaforen lijken te zijn. Naast de metaforen die al eerder waren opgemerkt, suggereer ik dat een aantal andere termen ook gezien kunnen worden als opzettelijke metaforen met de geneeskunst of het menselijk lichaam als brondomein, ἐγγίνομαι en ἰσχυρός in het bijzonder. Otanes' betoog tegen de tirannie is geënt op de geestesziekte van Cambyses: hij suggereert dat tirannie lichamelijke processen in werking stelt die het slechtste in elke man naar boven halen. Darius neemt deze lichamelijke beeldspraak over maar past die toe op oligarchie en democratie. Hij presenteert oligarchie als een competitieve fysieke inspanning, vergelijkbaar met sport. De innerlijke processen in een democratie daarentegen, benadrukt hij, doen sterke vriendschappen ontstaan die leiden tot bloedvergieten. Deze vriendschappen noemt hij ἰσχυρός, een woord dat in het Hippocratische corpus veel voorkomt om de ernst van een symptoom aan te geven. Hij concludeert dat de innerlijke processen van beide constituties uiteindelijk leiden tot monarchie, wat in zijn ogen bewijst dat deze laatste de beste van de drie is. De medische terminologie draagt bij aan de suggestie van onvermijdelijkheid in zijn betoog, waarmee hij zijn pleidooi voor monarchie des te sterker maakt.

De vier hoofdstukken laten samen zien dat Herodotus metaforen opzettelijk inzet voor de volgende vijf doeleinden: om structuur aan te brengen, zijn personages te karakteriseren, impliciet zijn oordeel te geven, zijn publiek actief te betrekken en als overtuigingsmiddel. Hij laat sommige metaforen op verschillende plekken in zijn werk terugkeren om cohesie te creëren, passages met elkaar te verbinden en zijn publiek uit te nodigen om verschillende delen van zijn werk met elkaar te vergelijken. De mogelijkheid tot herhaling, en de manier waarop

dit de tekstcohesie bevordert, maakt metaforen ook tot een effectief stijlmiddel voor karakterisering. Vooral in Herodotus' portret van Xerxes spelen metaforen een belangrijke rol. Metaforen kunnen helpen om impliciet een oordeel te geven, maar ook, zoals in het geval van Pericles, om juist geen enkel oordeel te hoeven geven. In dergelijke gevallen kunnen metaforen werken als een soort puzzels die de lezers ertoe aanzetten zich actiever tot de tekst te verhouden, dieper te graven naar betekenis, of soms zelfs hun eigen betekenis eraan toe te kennen. Tot slot laat de frequentie waarmee metaforen te vinden zijn in de betogen van de personages zien dat Herodotus hun overtuigingskracht erkende. Hij laat zijn eigen metafoorgebruik dat van zijn personages beïnvloeden om karakteriseringen kracht bij te zetten, maar hij laat ook de retorische bekwaamheid van zijn personages zien door in het gebruik van metaforen te laten zien dat zij gevoel hebben voor het wereldbeeld van hun geadresseerden, of door hen metaforen van hun gesprekspartners te laten overnemen.

In plaats van Herodotus' metaforen te gebruiken als vergelijkingsmateriaal, heb ik ze in deze studie in eerste instantie willen waarderen in hun directe context in de *Historiën*, wel om hiermee vervolgens een beter uitgangspunt te hebben om een vergelijking te kunnen maken met het metaforengebruik van zijn poëtische collega's. De casestudy's laten zien dat Herodotus wel met echo's van poëtische beeldspraak werkt, maar deze vaak een eigen draai geeft en gebruikt om vergelijkbare, maar net verschillende kwesties te belichten. Hij biedt zijn lezers juist met die bekende beeldspraken een achtergrond van connotaties waartegen ze de besproken kwesties kunnen afzetten. Daarnaast zijn de manieren waarop Herodotus (sommige van) zijn metaforen in het narratief gebruikt vergelijkbaar met de literaire toepassing ervan door dichters. De dissertatie biedt een nieuwe manier om de verwevenheid van Herodotus' werk met de poëtische traditie te bestuderen. We zien dat hij dankbaar gebruikmaakte van de immense hoeveelheid materiaal die de dichters hem boden, maar dat hij dit materiaal wel naar zijn eigen hand zette en op een nieuwe manier gebruikte die paste bij zijn genre en zijn onderwerp. Bovendien biedt dit oogpunt goed zicht op de complexe manier waarop Herodotus zijn werk gestructureerd heeft en hoe de historiograaf de wonderen van metaforen voor zijn kar wist te spannen.